

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם אליהו זיבק-חודור, בת-ים
תאריך: 1.7.1999
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: מר זיבק, בבקשה בתחילת הראיון תספר על החיים בדמשק. איפה חייתם, ממה אבא התפרנס, אחר כך נעבור הלאה.

אליהו זיבק-חודור: אני גדלתי בסוריה בתוך משפחה גדולה. כמעט 40 שנה. המשפחה היתה עשירה. היה לנו הרבה כסף, היו לנו מפעלים, בית חרושת.

ש: באיזו תחום היו המפעלים?

ת: מפעלים של נחושת וכסף. אבא שלי היה בעל הבית. אני גדלתי שם ולמדתי 12 שנות לימוד. למדתי שתי שפות, אנגלית וצרפתית.

ש: למדת באליאנס?

ת: למדתי באבן-מימון, מה שאומרים בעברית הרמב"ם.

ש: באיזה רובע חייתם? באיזה מקום בדמשק?

ת: בשכונת היהודים. אני גדלתי בשכונת היהודים ולא היה חסר לנו כלום ברוך השם. היה לנו כסף, היו לנו מקומות, מכוניות. כל מיני דברים היו לנו. כל מה שאתה מבקש, היה. לא היה חסר שום דבר.

ש: כמה ילדים הייתם במשפחה?

ת: היינו אני ואחותי עם אבא ואמא שלי, היו בני הדודים שלי. אני התחתנתי בסוריה והיו לי ששה ילדים שם, שלושה ושלוש. ברוך השם אני גידלתי גם אותם בסוריה, הכל היה בסדר, לא היה חסר שום דבר.

ש: רק לא ציינת מה היו השמות של אבא ואמא שלך.

ת: לאבא קראו זיבק דוד ולאמא שלי קראו זיבק שרה.

ש: זכרונם לברכה?

ת: זכרונם לברכה, הם נפטרו פה בארץ.

ש: באיזו שנה נולדת?

ת: נולדתי ב-20.12.1946.

ש: אני מבין שבמהלך השנים, אחרי שגמרת ללמוד, הלכת לעבודה גם כן.

ת: עבדתי בבית החרושת של אבא שלי.

ש: מתי קרה שהרגשת צורך לעבור ולברוח מסוריה? מה היה אז המצב שאילץ אתכם לברוח?

ת: לא היו לי שום בעיות בסוריה [שהייתי צריך] לברוח. אבא שלי ואמא שלי נסעו 13 שנה לפני מסוריה דרך יוון, בדרכון סורי.

ש: יצאו מסוריה לפניך?

ת: אבא ואמא ואחותי יצאו מסוריה 13 שנה לפני באמצעות דרכונים, דרך יוון לישראל אחר כך.

ש: אילו דרכונים? מזוייפים?

ת: דרכונים סוריים רגילים, אמיתיים. לא היתה שום בעיה.

ש: אבל אני מבין שהם היו צריכים לשלם הרבה מאוד שוחד?

ת: נשמה, יש אנשים שמשלמים ויש אנשים שלא משלמים.

ש: אז הם לא היו צריכים לשלם?

ת: לא.

ש: יפה מאוד. אז הם יצאו ליוון ומשם הגיעו לארץ. באיזו שנה הם הגיעו ארצה?

ת: אין לי תאריך מדויק.

ש: פחות או יותר.

ת: אני אגיד לך בדיוק. עכשיו כמעט 17 שנה בדיוק.

ש: היום הם צריכים להיות בארץ 17 שנה?

ת: כן. מ-81', 82', משהו כזה.

ש: מה שמעניין זה איך הירשו להם לצאת ככה חפשי?

ת: אבא היה בן אדם זקן בן 70 שנה. אמא היתה בת 75, משהו כזה, ואחותי היתה בגיל 30. לא היה להם

מה לעשות שם.

ש: היא לא היתה נשואה?

ת: לא היתה נשואה. ... לפה לארץ והיא נשואה פה עכשיו.

ש: אמרת שהיא הגיעה לארץ ...?

ת: כן.

ש: ופה היא התחתנה אני מבין. איפה הם גרו פה בארץ?

ת: פה בבת ים.

ש: גם כן בבת ים? ברמת הנשיא פה?

ת: כן. אני נשארתי לבד שם. אין לי אבא ואין לי אמא ואני יודע שאבא ואמא שלי בארץ ורציתי לראות

אותם. חשבתי על הדבר הזה והייתי כל שנה נוסע למקום בשביל לראות אותם, להביא אותם לארץ

שהייתי בה. אם הייתי בארצות הברית, להביא אותם לארצות הברית. אם הייתי במצרים, להביא אותם

למצרים. אם הייתי ביוון, להביא אותם ליוון גם. אמרתי לך, הייתי עשיר, היה לי כסף. לא היה חסר לי

שום דבר.

ש: אז יכולת לצאת כל פעם בתור תייר חפשי?

ת: חפשי. לא אני וכל המשפחה. אני לבד. אסור היה לי לצאת עם כל המשפחה.

ש: והמשפחה היתה

ת: נשאר שם.

ש: כערבון?

ת: כן.

ש: איפה הם חיו פה בדיוק? מה הם עשו?

ת: אבא ואמא? הם היו אנשים זקנים. סיפרתי לך. מה יעשו? מה יכלו לעשות?

ש: כן, אבל מבחינת התנאים שקיבלו, הם רכשו דירה לבד?

ת: הם לא רכשו דירה ... נתנו להם לגור במעון עולים.

ש: איפה?

ת: ברחוב רזיאל 6.

ש: פה בבת ים?

ת: כן. אחרי מותם לקחו את הדירה בחזרה. לא דירה, חדר וחצי.

ש: אחותך קיבלה חדר וחצי, אתה מתכוון?

ת: אחותי קנתה דירה עכשיו. קיבלה גם משכנתא אני חושב.

ש: אז עקרונית נתנו, הסוכנות טיפלה בהורים כפי שהם מטפלים בכל העולים?

ת: נכון.

ש: אוקיי. עכשיו בוא נחזור אליך. אתה חי שם, ילדים, משפחה. באיזשהו שלב אתה מחליט שאתה מגיע

ארצה, אחרי שאתה מבקר, יוצא באופן חפשי.

ת: תשמע, אני כל הזמן בחיים שלי שמעתי את הרדיו, קול ישראל, בסוריה. אני חשבתי כל הזמן על

ישראל. הייתי שומע שישראל גדולה, ישראל לא משקרת, ישראל מדינה משהו משהו. מה שראיתי עכשיו

פה זה לא מה ששמעתי.

ש: כן. יש הבדל, אני מבין.

ת: יש הבדל גדול.

ש: אבל אתה אמרת לי שביקרת פה בארץ לפני שהגעת כעולה חדש. לא הגעת הנה אף פעם?

ת: אמרתי לך, הייתי ביוון, בארצות הברית, הייתי בצרפת, הייתי בכל העולם.

ש: וההורים באו אליך?

ת: כל פעם אבא או אמא היו באים אלי שאראה אותם.

ש: אז איך באמת הגיע הרגע שהחלטת שאתה עולה עם כל המשפחה שלך לארץ? מה קרה?

ת: לא אני החלטתי לעלות מסוריה. בשנת '92, בחג הפסח, התפללנו לפנות בוקר בשביעי של פסח. יצא

משהו מהממשלה של הסורים שכל בן-אדם שרוצה לעזוב את סוריה וללכת לארצות הברית, הוא חפשי.

הוא יכול ... לקבל אישור, לקבל דרכון, ולנסוע חפשי לשם. הוא וכל הילדים שלו. אני עשיתי את זה.

אחרי חג הפסח בדיוק הלכתי, עשיתי ניירות שלי, עשיתי דרכון לי ולכל המשפחה שלי.

ש: גבו ממך תשלום עבור הדרכון?

ת: לא. מגיע לי דרכון. שוחד לא קיבלו ממני בכלל. אמרתי לך, אני ... מה שמגיע לי, מה שמגיע להם

לדרכון. למשל פה אלף שקל, פה חמש מאות שקל. מה שמגיע. כמוני כמו איזה בן אדם גוי שם, ערבי.

ש: אני מבין שהיית איש מסחר, נכון? עסקת במסחר?

ת: נכון.

ש: עסקת בפיתוחי נחושת וכל מיני דברים כאלה?

ת: נכון.

ש: אני מבין שכדי לקבל את הדרכון היית צריך, איך אומרים, לעשות עבודות אצל מישהו?

ת: ...

ש: אני מבין שקניית את הדרכון או שילמת מה שצריך היה לעשות.

ת: לא קניתי את הדרכון. עשיתי דרכון כמו איזה בן אדם ערבי שם. אותו דבר. אני סיפרתי לך בהתחלה שלא היה חסר לי כלום מבחינת כסף, מבחינת דירה, אוטו. כל דבר היה לי בכיף. אמרתי לך, הייתי בן אדם עשיר, סוחר גדול. אני יצאתי עם הכסף שלי. את כל הכסף איבדתי פה בישראל. הפסדתי אותו בישראל פה. אנשים רמאים, גנבים פה בישראל.

ש: תיכף אנחנו נגיע לענין הזה ובאמת נדבר עליו. אני מבין שאתה לוקח את כל המשפחה, עם ההון העצמי שלך, הכסף שלך. גם עם הציוד יצאת? עם הדברים?

ת: אני עזבתי את כל הציוד שלי שם. טלוויזיות, וידיאו, מקררים. כל מה שצריך בבית היה לי שניים, זוגות. עזבתי את הכל בצורה

ש: רהיטים, הכל?

ת: עזבתי ונסעתי. טסתי לחוץ לארץ, לארצות הברית.

ש: לא לקחת אפילו מזוודות של בגדים?

ת: לקחתי את הבגדים שלי. קניתי חדש, הכל חדש. קניתי בגדים חדשים. אמרתי לך, מבחינת כסף היה לי. קניתי הכל חדש. קניתי שרשראות זהב, הכל, ונסעתי דרך ארצות הברית.

ש: זה נכון שאתה המשפחה הראשונה של יהודי סוריה שיצאה אחרי ההצהרה הזאת שנתנה חופש הגירה ליהודים?

ת: נכון.

ש: אתה מוכן לספר על זה?

ת: אני המשפחה הראשונה שנסעה מסוריה לארצות הברית. קיבלו אותנו בשדה התעופה בארצות הברית, אל תשאל. יונים העיפו אותם ככה. זרקו עלינו סוכריות, שוקולד. היה כיף, באמת. היה ...

ש: מי קיבל אותך בצורה כזאת?

ת: הסוכנות בארצות הברית.

ש: הג'וינט?

ת: ג'וינט.

ש: נציגי הקהילה היהודית, הדמשקאים בניו-יורק, לא באו לקבל אתכם?

ת: באו כולם. אם אתה רוצה את האמת, אני בארצות הברית קיבלתי מה שהייתי צריך לקבל בכיף. ישבתי בבית מלון על חשבונם. אוכל, שותה. אפילו מכוניות נתנו לנו. אשתי רצתה ללכת לרופא בבית חולים. לקחו אותה, החזירו אותה. קיבלתי יותר ממה שהגיע לי.

ש: מי נתן לך את הטיפול הזה? מי אלה שעזרו ומימנו אותך במלון וכל מה שכרוך בזה? מי אלה היו?

ת: יש אנשים, אתה אמרת עכשיו שמהקהילה הדמשקאית והחלבית יש שם הרבה. יש שם קהילה של ... שמקבלים את כל היהודים. זו חברה ציונית. הם קיבלו אותנו בסדר גמור ונתנו לנו מה שמגיע לנו, יותר ממה שמגיע לנו. נתנו לנו כסף, נתנו לנו קופת חולים. נתנו לנו כרטיסים לאכול, למזון. נתנו לנו כרטיסים לבשר – קח, מה שאתה רוצה, לך קח חפשי.

ש: ממש באופן חפשי?

ת: כן. היה כ"ף.

ש: כמה זמן חיית בניו-יורק?

ת: 4 חודשים.

ש: למה לא עלית ארצה מיד?

ת: תשמע, אם אתה רוצה את האמת, אמרתי לך בתחילת הסיפור הזה שאני הייתי שומע על ישראל שהיא גדולה. שמעתי עליה שהיא משהו משהו, שהיא המדינה המתקדמת בעולם. אני ישר הלכתי לסוכנות היהודית שם ואמרתי להם שאני רוצה לעלות ארצה. אמרו לי שאין אישור ליהודי ארצה לעלות עכשיו ארצה. תחכה.

ש: היית במשרדים של הסוכנות היהודית בניו-יורק?

ת: הייתי אצלם שם לא פעם אחת, אולי יותר מעשרים פעם, וחיכיתי לתור שאעלה לישראל.

ש: עם מי דיברת שם? את מי אתה זוכר משם?

ת: תאמין לי לא זוכר שמות. ואני המשפחה הראשונה שעלתה לארץ.

ש: אה, אתה גם המשפחה הראשונה שיצאה [מסוריה] וגם המשפחה הראשונה שעלתה ארצה?

ת: נכון. אני המשפחה הראשונה שעלתה ארצה.

ש: אחרי שהיית ארבעה חודשים בארצות הברית?

ת: אני המשפחה הראשונה שעלתה ארצה.

ש: הייתם בברוקלין, נכון?

ת: נכון.

ש: באיזה תאריך עליתם ארצה?

ת: ב-8.8.92.

ש: אז איך זה שבסופו של דבר הסוכנות היהודית כן איפשרה לך לצאת משם ולבוא ארצה?

ת: הם אמרו לי שיש צנזורה. אסור ליהודי סוריה לצאת, חייבים [להישאר]. יש עוד יהודים בסוריה.

שיעלו כל היהודים מסוריה לארצות הברית. אחר כך יאשרו לי לנסוע. ואני חיכיתי. אחר כך התקשרו אלי

בטלפון, אמרו לי – זיבק אליהו, אתה רוצה לעלות ארצה? אמרתי – כן, אני מחכה. אמרו לי – בבקשה

תבוא. באתי לשם, נתנו לי אישור ועליתי ארצה לפה.

ש: נתנו לך אשרת כניסה לארץ כעולה חדש?

ת: נכון.

ש: אנשי הסוכנות...?

ת: אנשי הסוכנות, כן.

ש: תגיד לי, אם לא תרצה לענות על זה אתה לא חייב, אבל מכיוון שאני מכיר את הנוהל, אני מתאר

לעצמי שגם אותך שאלו ותיחקרו אנשי מוסד וסוכנות מה היה בסוריה ומה המצב.

ת: אף בן אדם לא שאל אותי שאלות. אף בן אדם לא בא אלי ולא שאל אותי.

ש: אף אחד לא שאל אותך שום דבר?

ת: לא. ואין לי תשובה גם. לא התעסקתי איתם בכלל.

ש: עם מי?

ת: לא המוסד, לא המשטרה ולא הממשלה. לא התעסקתי איתם בכלל.

ש: לא התעסקת מההתחלה?

ת: לא היה לי זמן לזה.

ש: אז הגעת אותו יום באמצעות מטוס אל-על, נכון?

ת: נכון.

ש: הגעת לשדה התעופה. מה קרה בשדה התעופה?

ת: בשדה התעופה אני רציתי לחזור בחזרה. אני הגעתי לפה לשדה התעופה בן-גוריון

ש: זה היה בלילה?

ת: זה היה באחת בצהריים והיתה פה שביתה בשדה התעופה.

ש: שביתה של המכס?

ת: כן. ישבתי כמעט שש שעות שם ורציתי לחזור בחזרה. הם הסכימו לתת לי ברעננה דירה במעון עולים.

בסוף הגעתי ארצה, אמרו לי – אין לך מקום, לך תגור איפה שההורים שלך, איפה שהמשפחה שלך.

אמרתי להם – אתם הבאתם אותי לפה, אני רוצה לחזור בחזרה. חיכיתי שש שעות. אחר כך נתנו לי דירה

במבשרת ציון.

ש: רגע, אני רוצה להבין. מי אמר לך את כל הדברים האלה? אנשי הסוכנות?

ת: כן.

ש: ומהארגונים של הדמשקאים

ת: קלאש והחברים שלו היו שם.

ש: גם קיבלו אותך שם?

ת: היו שם ואמרו לי – בוא, לך תגור אצל ההורים שלך בינתיים. אמרתי – לא. אני הגעתי ארצה, יש לי

דירה, יש לי בית, יש לי זכאות פה. אמרו לי – לא, אין לך. אמרתי – טוב, אני אחזור בחזרה. אני מחכה

בשדה התעופה למחר, מחרתיים, מתי שתהיה לשם טיסה ואני חוזר בחזרה.

ש: לברוקלין?

ת: לברוקלין. אחרי שעתיים, שלוש, ארבע, בא אלי מישוה ואמר לי – בוא, אירגנו לך דירה במבשרת

ציון במעון העולים שם.

ש: אתה אומר שקודם הם רצו לשלוח אותך למעון העולים ברעננה?

ת: אני רציתי ללכת לשם. הם לא רצו לתת לי בכלל פה.

ש: אתה רצית להגיע לרעננה?

ת: כן. אמרו לי שאין.

ש: למה?

ת: אני רציתי בסביבה הזאת של תל-אביב. מצאתי שהכי קרוב זה רעננה. בהתחלה רצו לשלוח אותי

לאשקלון, לאשדוד, לבאר-שבע. אני אמרתי להם – תשמעו, אני עולה חדש מסוריה, אני הראשון פה

בארץ, יש הרבה עולים שרוצים לעלות, אני דוגמה. הם הבינו את זה.

ש: דיברת עברית דרך אגב?

ת: אני דיברתי קצת עברית.

ש: אבל איתם, עם פקידי הסוכנות, דיברת בערבית?

ת: אמרתי לך, זאת הקהילה הדמשקאית, כולם מבינים ערבית.

ש: לא, אני מתכוון כשהגעת הנה לסוכנות בלוד.

ת: היו לי חברים פה בארץ, בני דודים, המשפחה שלי באו לקבל אותי שם והם דיברו במקומי. אני אמרתי

להם, אני דיברתי איתם בערבית והם תירגמו את זה לעברית.

ש: אז בהתחלה אתה אומר שהם רצו לשלוח אותך לרעננה?

ת: אני רצייתי. הם לא רצו לשלוח אותי לרעננה. רצו לשלוח אותי לאשקלון, אמרתי לך. ... אשקלון.

ש: מה שמעניין אותי, אני לא מבין למה רצית דוקא לרעננה?

ת: המשפחה שלי היתה בתל אביב. רעננה יותר קרובה מאשקלון. עשיתי חשבון, מבין? יותר קרוב. כמה

זמן זה מרעננה? חצי שעה?

ש: הבנתי. אגב, אני מבין שהמשפחה שלך אמרה לך שרעננה זה הכי קרוב לתל-אביב. לא ידעת קודם.

ת: בטח ידעתי. שאלתי את המשפחה שלי בארצות הברית כשהייתי שם. צלצלתי בטלפון. אמרו לי שאם

יתנו לי ברעננה זה בסדר גמור. אמרתי לך, אבא שלי ואמא שלי היו זקנים ואני רצייתי להיות לידם.

ש: אז רק אחרי שאיימת עליהם שאתה חוזר...

ת: תשים לב לדבר הזה – אני עזבתי את ארצות הברית, אני ושני הילדים שלי היינו עובדים. כל יום 500

דולר קיבלתי שם. עזבתי את כל הכסף ועליתי ארצה לפה כי זאת ארצנו. אמרתי לך, שמעתי על ישראל

הגדולה, ישראל הפתוחה, שמקבלת את העולים החדשים בכיף, ב[יד] רחבה. באתי לראות מה יש ומה

אין.

ש: לפני שבאת הנה לא הבטיחו לך, לא ידעת מראש אתה מקבל דירה ומקום עבודה? לא אמרו לך מראש

שתקבל את כל הדברים האלה?

ת: אני רוצה להתקדם בדבר הזה טיפה. החוק שעשיתי פה על משכנתאות של העולים החדשים מסוריה,

אני עשיתי את זה פה בארץ. אני רבתי עם הסוכנות בארץ וברחתי ורצייתי ... פה בארץ. היה סיפור גדול.

הם זרקו אותי במבשרת ציון, לא דיברתי עברית, לא הבנתי כלום, לא היה לי מה לאכול שם. היה לי כסף

אבל לא ידעתי לקנות, לא ידעתי לדבר עברית. זרקו אותי שם, אמרו – יאללה לך.

ש: אתה המשפחה הראשונה מעולי סוריה שהגיעה למבשרת ציון?

ת: נכון.

ש: אחר כך באו עוד?

ת: כל דבר אני בשבילך ראשון פה בארץ.

ש: אחר כך באו עוד מעולי סוריה?

ת: באו הרבה למבשרת ציון אחר כך.

ש: מי קיבל אותך במבשרת ציון? מי היו האנשים? מהסוכנות? ממשרד הקליטה?

ת: תאמין לי, אף אחד לא קיבל אותי ואף אחד לא לקח אותי לשם. לא מהסוכנות היהודית ולא מהקהילה הדמשקאית. אמרו לי – יש לך דירה, מקום ... במבשרת ציון. הלכתי אני והחתן שלי, לקח אותי באוטו שלו, הלך למנהל שם, קראו לו מאיר, אמר לו – זה אלי זיבק, יש לו ...? אמר לו – כן. שאל – יש לו דירה פה? אמר – הסוכנות היהודית פה, הנה מפתח, לך וקח אותו לשם.

ש: כן.

ת: אף אחד לא לקח אותי לשם. אני לבד הלכתי.

ש: מישוהו מהמקום, מאיר או העובדים שלו, לא בא אליך ואמר לך – הנה בבקשה כאן המכולת, פה קופת חולים?

ת: אף אחד לא הדריך אותי.

ש: אז איך ידעת? הסתדרת?

ת: אמרתי לך, השתגעתי בהתחלה. באתי לבכות בהתחלה. באתי להתאבד. אני יושב שם, לא יודע לדבר, לא יודע איך לקנות אוכל, לא יודע איך לשתות, לא יודע לאיפה ללכת. המזל שלי שאני מדבר צרפתית ואנגלית. היו הרבה עולים חדשים מצרפת שם. שאלתי אותם בצרפתית איפה זה, איך קוראים לזה בעברית, איך אומרים את זה בעברית. הדריכו אותי.

ש: מתי הגיעה המשפחה השניה אחריך למבשרת ציון?

ת: אחרי חודש.

ש: רק אחרי חודש?

ת: כן.

ש: עד אז הייתם לבד שם?

ת: כן.

ש: קרובי משפחה היו באים לבקר אותך?

ת: ... בשבוע פעם אחת.

ש: אוקיי. אחרי שהגיעו המשפחה השניה והשלישית והרביעית, כמה משפחות בסופו של דבר היו?

ת: אני עליתי עם חמישה ילדים. הבת שלי היתה פה לפניי. עם חמישה ילדים, אני לבד, עולה חדש מסוריה עם המשפחה שלו, לא יודע לדבר מילה, לא יודע איך לקנות אוכל, מה לעשות.

ש: בסופו של דבר, כשהגיעו עוד עולים מסוריה

ת: אני דאגתי להם.

ש: כמה משפחות בסופו של דבר היו במבשרת ציון?

ת: כמעט 15, 16 משפחות היו שם.

ש: בזכות האישיות שלך ובזכות העובדה שהיית ותיק שם, הפכת להיות המנהיג של הקבוצה.

ת: אמרתי לך, גם בסוריה היה לי מקום בקהילה הסורית. אנשים כיבדו אותי ואני כיבדתי אותם. אנחנו היינו כמו משפחה אחת. הקהילה כמו משפחה אחת. לא היינו הרבה אנשים. כל אחד הכיר את השני. כולנו חברים, כולנו כמו משפחה אחת. באו אלי – אליהו, מה צריך לעשות? אמרתי להם – תשמעו, אתם לא תקבלו מה שמגיע לכם ככה. בואו.

ש: כן.

ת: אספתי את כולם, עשיתי הפגנה ליד הכנסת.

ש: מתי? אחרי כמה זמן שהיית?

ת: אחרי 4, 5, חודשים. דיברתי עם רבין ז"ל. חיכיתי לו בדרך היציאה, באמצע הדרך, והוא דיבר איתי ואמר לי – אל תדאג, הכל יהיה בסדר.

ש: רגע, זה מעניין אותי מה שאתה אומר עכשיו. אחרי חמישה חודשים בערך

ת: היינו כמעט 16 משפחות שם.

ש: למה נאלצת, או למה כולכם נאלצתם, בסופו של דבר להגיע למצב שבו אתם יוצאים בהפגנה? מה לא נתנו לכם?

ת: אני אגיד לך למה. בן אדם יש לו משפחה בתל-אביב, נותנים לו [מגורים] בירושלים. בן אדם יש לו משפחה בירושלים נותנים לו בחיפה. בן אדם יש לו משפחה בחיפה נותנים לו בירושלים.

ש: דירה.

ת: דירה. אמרתי להם – אנחנו חיינו כמו משפחה אחת. בוא נארגן את עצמנו. נעשה החלפות בדירות, נראה איפה כל אחד, איפה המשפחה שלו. היה כסף שנתנו לנו בהתחלה. זה לא הספיק.

ש: כמה נתנו לכם בהתחלה?

ת: בהתחלה 600 שקל. ולי יש חמישה ילדים. מה זה 600 שקל?

ש: נתנו לך דמי מחייה לחודש?

ת: כן. 600 שקל. מה אני אעשה עם 600 שקל?

ש: לחודש?

ת: כן.

ש: לכל המשפחה?

ת: כן. חמישה אנשים. 600 שקל בהתחלה. אחר כך עשינו הפגנה, הוסיפו עוד 800 שקל, הגענו אחר כך ל-1,500, 1,600 שקל. אחרי ההפגנה באו אלי הקהילה, בא אלי אדון ששון.

ש: משה ששון?

ת: כן. ודיברתי עם שר המשטרה, משה שחל. הוא בא אלי לבקר אותי ואמר לי – אל תדאג אלי. כי ראה אותי, דיברתי איתו באנגלית ובצרפתית. אמר לי – אל תדאג אלי, אתה נראה בן אדם נחמד, מנומס, הכל יהיה בסדר.

ש: כן.

ת: אני קיבלתי לחץ-דם פה בארץ. לא היתה לי מחלה, לא לקחתי כדור בחיים שלי. היה לי את כל הכסף. ופה אני באתי להיות עני, לחיות ... פה זה שיגע אותי בארץ. ועכשיו אני עובד כסבל. תשאל מי זה היה זיבק אליהו בסוריה, יגידו לך – הבן אדם הכי עשיר בסוריה, היה מיליונר. כל האנשים הכירו אותי. עכשיו אני עובד סבל על אוטו, מרים דברים באוטו.

ש: אני הבנתי שזה הגיע למצב שלא מאפשרים לכם לחיות ליד המשפחות שלכם. אמרתם שאתם יוצאים להפגנה. איפה עשיתם את ההפגנה הראשונה?

ת: ליד הכנסת.

ש: ומשה שחל בא אליכם?

ת: לא. אני גרתי במבשרת ציון, ליד תחנת המשטרה. הבית שלי היה ליד תחנת המשטרה. וליד הבית שלי היה המשמר האזרחי. על הבוקר באו לבקר אותם, בשעה 8, 9. האנשים שלו סילקו אותם פנימה כי ראו אותנו מדברים ערבית, חשבו אותנו ערבים. בא אדון משה והוא מדבר ערבית חפשי. אמרתי לו – שלום אדון משה. אמר לי – מי אתה? אמרתי לו – קוראים לי זיבק אליהו, אני מסוריה. אמר לי – אהלן, מה נשמע, מה העניינים? דיבר איתי חפשי בערבית כמעט 20 דקות חצי שעה. אמר לי – אני בא לשתות קפה אצלך. הוא נכנס אלי ושתה קפה. הוא הרגיע אותי, דיבר איתי יפה. לא אגיד לך שלא דיבר איתי. דיבר איתי, הרגיע אותי. הוא שלח לי את ששון. שלח אלי את כל הארגון של [עולי] סוריה.

ש: קלאש ומשה ששון?

ת: שלח את כולם אלי.

ש: מה יצא מזה?

ת: לא יצא כלום. הארגון הסורי שלנו אלה אנשים, תסלח לי על המילה הזאת, מחורפנים. אלה אנשים זקנים, עבר עליהם זמן. אלה לא אנשים מתקדמים. הם עצמם. אלה אנשים זקנים. לא יודע מה להגיד לך בדיוק.

ש: זאת אומרת הם לא יכלו לעזור לך?

ת: ואני באתי לקלאש ורבתי איתו. אתה יודע מה, הוא ראה

ש: באת אליו לארגון?

ת: הוא ראה בן-אדם במצוקה, תקשיב טוב לסיפור הזה, ואני חוזר ואומר, הוא ראה אותי במצוקה, הרגיע אותי, דיבר איתי יפה. אתה יודע מה עשה לי? עשה עצמו כמו איבד הכרה, כמו התעלף, הזמין את המשטרה, פתח לי תיק פלילי פה בארץ, חמישה חודשים אחרי שהייתי פה בארץ. זה אדון קלאש. איך אתה רוצה להיות בארץ פה, איך? אני רואה את האנשים היהודים שם. אני עלייתי לארץ לפה כי זאת ארץ הקודש, ארץ היהודים, זאת ארצנו. בן אדם יהודי בארצו צריך להרים את הראש למעלה. שלא יתנו לו מכות על הגב. זה מה שקרה לי.

ש: לאחר מכן אני מבין שהגעת לכנסת. מי בא אליך? אמרת לי שרבין דיבר איתך. זה היה בהפגנה שעשיתם ליד הכנסת?

ת: רבין [השר פרופ' שמעון שטרית] לא בא אלי להפגנה. ראיתי את האוטו שלו יוצא משם, קפצתי מלמעלה

ש: מעבר לגדר?

ת: כן. תפסו אותי שוטרים. ואני בן אדם חזק, הם לא יכלו עלי. עמדתי מול האוטו של רבין [השר פרופ' שמעון שטרית] ועשיתי לו ככה [דפקתי] על מכסה המנוע. אמר לי – מה אתה רוצה? אמרתי – אני עולה חדש מסוריה.

ש: אבל יש לו שומרי ראש, ג'יפ מקדימה, ג'יפ מאחורה.

ת: הם לא יכולים, הם באו עלי עם נשק. באתי לדבר, אמרתי לך. רציתי לדבר. איך אומרים, מכרתי את הנשמה שלי. קפצתי על האוטו של רבין [השר שטרית] ליד השער בדיוק.

ש: המכונית של רבין נעצרה ואתה קפצת על מכסה המנוע.

ת: כן. אני קפצתי, תפסו אותי כל השומרים שלו, באו עשרים בני אדם, תפסו אותי, חיבקו אותי ככה, לא יכולתי לזוז. הוא אמר – מי זה הבן-אדם? אמרתי לו בקול רם – אני עולה חדש מסוריה, אני סורי. אמר להם – תעזבו אותו, אני רוצה לדבר איתו. הוא דיבר איתי, אמר לי

ש: הכניס אותך למכונית ודיבר איתך?

ת: לא. ליד המכונית. הוא ירד מהמכונית, באמת, ואמר לי

ש: אתה זוכר את התאריך שזה קרה?

ת: אני חושב בחודש שלישי או רביעי '93.

ש: אז הוא בא אליך.

ת: להיפך, אני באתי אליו ליד האוטו, הוא פתח את האוטו, שמע אותי, אמר לי – תשמע, בן-אדם מחליף דירה בדירה, יהיה לו צער, תהיה לו מצוקה, אתה חייב להתרגל. הרגיע אותי הבן-אדם, אני לא משקר. הרגיע אותי. [אמרתי לו] - אני רוצה לחיות, אני והילדים שלי, אני מחפש איפה לחיות, איך לחיות בארץ. העבודה שלי לא הולכת בארץ, אין עבודה שלנו בארץ. פה לא משתמשים לא בנחשות, לא בכסף ולא בכל מיני דברים.

ש: מה היה ההמשך? מה הוא אמר לך?

ת: הוא אמר לי – תשמע, מה שמגיע לך אתה תקבל פה. אתם עולים חדשים מסוריה, אתם תקבלו כמו שקיבלו האתיופים, אותו הדבר, אותה משכנתא. אל תדאג, יהיה לך

ש: אה, ככה הוא אמר לך? שתקבלו כמו האתיופים?

ת: כן. ואנחנו קיבלנו אותם התנאים. הלכתי לשר [יאיר] צבן, שר הקליטה, נכנסתי אליו לבן-אדם.

ש: מתי?

ת: אותה התקופה. בחודש רביעי או חמישי '93.

ש: הוא הזמין אותך אליו למשרד?

ת: לא. הוא שלח למבשרת ציון, אמר שנבחר שני אנשים שידברו במקום כולנו. אמרו לו – רק זיבק אליהו, ובן-אדם מקמישלי שקראו לו שמשון ברוך, אני חושב. לא זוכר איך קראו לו בדיוק. עוד מעט אני אזכר בשם שלו.

ש: אז גם עולים מקמישלי התחילו להגיע למבשרת ציון?

ת: כן. שמשון הגיע חודש וחצי אחריי ארצה.

ש: אז היו שם גם עולים מדמשק וגם עולים מקמישלי?

ת: מה זה קמישלי ומה זה חלב? זה כמו חיפה, תל-אביב וירושלים. זה אותו הדבר.

ש: כן, ברור, אבל אני רק שואל מאיפה ...

ת: כולנו שם ... אחד מכיר את השני, אפילו מקמישלי, אפילו מחלב. אחד היה מבקר את השני שם. כולנו הכרנו אחד את השני.

ש: אני רק שואל מבחנה סטטיסטית לדעת כמה משפחות מקמישלי היו אז בשנות '92 במבשרת ציון.

ת: 4, 5, 6, משהו כזה.

ש: אז, זה הכל. וכל יתר ה-16?

ת: כולם סורים.

ש: מדמשק אתה מתכוון.

ת: כולם דמשקאים.

ש: אז הייתם אצל צבן, שר הקליטה. בעצם אתה אומר שהוא בא אליכם.

ת: הוא לא בא אלינו. אנחנו דיברנו עם בן-אדם שקראו לו

ש: אתם הייתם הנציגים, נכון?

ת: בא אלי נציג של צבן, קראו לו אבי מזרחי, ושאל – מה הבעיה שלכם? אמרתי – אי אפשר לגור פה.

אמר לי – מה אתם רוצים? קיבלתם דירה. אמרתי – מה אתה חושב? מאיפה באנו? היו לנו דירות, היו

מכוניות. אנחנו לא אנשים ככה חמורים. אנשים בני-אדם כמוכם בדיוק. מה אתם חושבים [שאתם אומרים

לנו] שקיבלנו וקיבלנו וקיבלנו? עזבנו יותר ממה שאנחנו מקבלים פה. רוצים דירות, רוצים משכנתאות,

רוצים מה שמגיע לנו לקבל. אמר – בסדר, נעשה לכם פגישה עם מר צבן.

ש: כן.

ת: עשה לנו פגישה ודיברנו איתו עם הבן-אדם.

ש: עם פקידים ממשד השיכון גם כן נפגשתם?

ת: אני חושב שנפגשנו, אבל אני לא זוכר שמות.

ש: אני אזכיר לך שם של מישהו. חביב קצב.

ת: אני דיברתי איתו. זה בן-אדם לא בסדר, אני אומר לך. אני מכיר את כל המשפחה שלו, מכיר אותם

מסוריה.

ש: הוא חלבי, נכון?

ת: חלבי. היה ג'ינג'י, שכחתי איך קראו לו, יוסי.

ש: מהסוכנות?

ת: כן. פרסי.

ש: יוסי מזרחי?

ת: לא זוכר איך קוראים לו. היה בחור נחמד, באלוהים.

ש: הוא מהסוכנות?

ת: כן. אני התנפלתי עליו הרבה פעמים שם ואני גם מצטער שהתנפלתי על הבן-אדם. תשמע, כשבן-אדם

עצבני הוא לא יודע מה הוא עושה.

ש: יוסי מה?

ת: שרגא.

ש: אה, שרגא. הוא מהסוכנות, לא?

ת: הבן-אדם הכי טוב בעולם שראיתי. בן-אדם טוב טוב.

- ש: זאת אומרת היית נאליץ בגלל המצב שלך
- ת: בא אלי לבקר אותי ואמר, הבטיח לי, אמר את זה גם למשכנתאות. הוא הבן-אדם הראשון שכא אלי עם הזכאות ביד שלו ואמר לי – אלי, קיבלתם משכנתא עכשיו.
- ש: הוא בא ואמר לכם? הוא מהסוכנות, נכון?
- ת: כן. בא אלי הביתה.
- ש: בא אליך הביתה והודיע לכם שהתקבלה החלטה
- ת: שאנחנו מקבלים משכנתאות כמו האתיופים בדיוק.
- ש: ההבטחה הזאת, ההודעה הזאת של שרגא, באה לפני שרביץ הבטיח לך או אחרי?
- ת: אחרי.
- ש: אמרת גם שניפגשת עם צבן, שר הקליטה. מה היה שם בשיחה?
- ת: אני לא יודע אם הוא בא, צבן. היה בן-אדם כמעט משותק ממשרד
- ש: אה, מהסוכנות, אני יודע. אתה מדבר על אורי גורדון?
- ת: אורי גורדון. אותו פגשתי, לא את צבן. הוא בן-אדם שהבטיח לנו והבטיח לנו, אבל לא קיים כלום. הוא הבטיח ככה סתם בשביל להרגיע אותנו. ראה שאנחנו רבים ועצבניים, אמר מילה פה מילה שם, כל מה שדיבר, הכל הלך ככה.
- ש: אתם באתם אליו לפגישה?
- ת: הרבה פעמים, לא פעם אחת.
- ש: איך הייתם מגיעים לפגישה? מיוזמתכם או מישהו התקשר אליכם?
- ת: דרך אבי מזרחי.
- ש: הוא זימן אתכם כל פעם לפגישה איתו?
- ת: כן. הבטיח ולא קיים. לא קיים אף פעם.
- ש: עד שבסופו של דבר מה קרה?
- ת: בסופו של דבר קיבלנו כל אחד משכנתא, קנינו דירות, נשארנו שם במבשרת ציון. ואז כל בן-אדם הלך לכיוון שלו. איפה שקנה דירה, הלך.
- ש: מה קרה איתך? מתי אתה קיבלת את הדירה, את המשכנתא?
- ת: אני קיבלתי את הדירה והמשכנתא שנה וחצי אחרי שהגעתי למבשרת ציון. בשנת '94.
- ש: אתה האחרון...?
- ת: לא האחרון. באמצע יצאתי.
- ש: מתי יצאת משם?
- ת: '94.
- ש: באמצע, בסוף?
- ת: באמצע השנה, משהו כזה.
- ש: איפה קיבלת דירה?
- ת: פה. בת-ים, אלי כהן 32.

ש: אה, את הדירה הזאת פה?

ת: כן.

ש: מה קיבלת בעצם? מה היה גובה המשכנתא? כמה עלתה הדירה הזאת בשוק החפשי?

ת: 80,000 דולר לפני שיפוץ. שיפצתי אותה, עשיתי משהו, עלתה לי כמעט בערך כמו שקיבלתי. הם הבטיחו לי 86 או 84 או 82 אלף, לא זוכר בדיוק. משהו כזה. אירגנתי ...

ש: כלומר זה היה מחיר הדירה כמעט?

ת: בדיוק. הוספתי 4,000, 5,000 דולר, משהו כזה. אני בזבזתי את כל הכסף שלי בהתחלה, אמרתי לך. לא היה לנו כסף מספיק שנתנו לנו לאכול, למזון. הייתי חייב לפרוט דולרים לפרנס את המשפחה שלי, לתת להם אוכל. לא היו לי ילדים קטנים. בחורים. אחד בגיל 30, אחד בגיל 27, אחד שעכשיו הוא חייל. גברים. הייתי חייב לתת להם כסף לפרנסה, לדמי כיס.

ש: הם לא היו נשואים עדיין?

ת: לא. כולם התחתנו פה בארץ.

ש: בתקופה שהייתם במבשרת ציון, נתנו לכם שם קצת חינוך לילדים, תרבות, טיולים להכיר את הארץ?

ת: הם הכריחו אותנו ללכת לאולפן. אם הבן-אדם לא הלך לאולפן הוא לא קיבל כסף חודשי שם, כסף מהסוכנות. אמרתי לך, הבן-אדם כל הזמן צריך ללמוד. כל החיים שלו. אני למדתי את השפה העברית שם, אני ידעתי. הייתי בן-אדם דתי בסוריה, הייתי מתפלל, לפי התפילה. אתה יודע, פה מילה, שם מילה. והחינוך, תסלח לי, אין חינוך פה בישראל.

ש: לא, אני מתכוון ללימודים רגילים, בית ספר או משהו כזה.

ת: מה זה בית ספר?

ש: חוץ מהאולפן. למדת באולפן 6 חודשים? חצי שנה?

ת: משהו כזה.

ש: כל המשפחה?

ת: כן, כמעט כל המשפחה.

ש: חוץ מזה, לילדים היותר קטנים, היו לכם גם ילדים בתיכון, לא?

ת: כן.

ש: אז מה איתם? איפה הם למדו? מה הם עשו?

ת: בא הרב קצין, לקח אותו לעצמו, אמר – אלמד אותו אצלי שם. לקח אותו לגבעת שאול, איפה שהדתיים, לימד אותו שם.

ש: לשיבה?

ת: כן. הבן-אדם רב, דתי. הבן שלי אוהב את הדת שלנו היהודים. הלך איתו ולמד כמה שנים שם אצלו.

אחר כך עבר משם. שנתיים הוא למד שם.

ש: הוא חי שם בתנאי פנימיה?

ת: לא.

ש: הוא חזר כל פעם הביתה?

ת: כן. אחר כך עברנו לפה, הוא בא איתי לפה. אחר כך הלך לצבא. עכשיו הוא 3 שנים בצבא. הוא גמר

...

ש: הוא עוד מעט משתחרר.

ת: כן. החודש הזה בעזרת השם.

ש: יפה. והילדים האחרים? לא היו עוד ילדים קטנים?

ת: אין לי קטנים בכלל. אני עליתי עם גברים. עם בחורים גברים עליתי לפה. כולם ברוך השם הלכו לצבא, כולם שירתו את המדינה שלהם. כולם בסדר גמור. הבנות שלי כולן פה, התחתנו גם בארץ.

ש: שכהגעת הנה, חוץ מהמשכנתא, קיבלת עוד משהו? לא הציעו לך לפתוח עסק למשל? איזה מימון?

ת: אני חיפשתי את הדבר הזה הרבה. חיפשתי הרבה. אפילו לקבל, אפילו לשלם ריבית צמודה למדד. לא משנה לי, רק לקבל כסף לעשות איזו עסקה, להיות סוחר, משהו. אי אפשר. הבן-אדם, כשהיד שלו ריקה, זה זבל.

ש: אבל אתה אומר לי שהגעת עם סכום נכבד ארצה?

ת: מה זה סכום נכבד?

ש: אני יודע מה, 40,000 דולר.

ת: לא. הגעתי ארצה עם 25,000 דולר. הגיע לי פה בזכות עולה חדש לקנות אוטו. קניתי מיצובישי.

ש: פרטי?

ת: פרטי. וזו היתה צרה צרורה. עבר עלי זמן שאני לא עובד. לא נתנו לי הבטחת הכנסה כי יש לי אוטו, הבנת? אני מחכה לזמן שאני אמכור אותו, ונשאר לי 5,000, 6,000 דולר. אמרתי לך, בזמן שהם נתנו 600 שקל בחודש, הייתי מפרנס את הילדים שלי. נותן לזה, לזה, לזה. בזבזתי כל הכסף.

ש: אז אחרי שהגעת הנה לדירה, מה עשית?

ת: הלכתי לעבוד במפעל גומי בשביל 1,800 שקל בחודש. עבדתי מאחורי מכבש, מכונת מכבש שעושה גומי, עגלות, משהו כזה. כמעט 9, 10 שעות. קיבלתי על זה 1,600 שקל לחודש. אחר-כך הלכתי, עזבתי את העבודה הזאת, הלכתי לבן אדם עיראקי, קראו לו משה סיסמן. עבדתי אצלו בתור נהג. הגעתי למצב שאני מנהל עבודה של חברה של שמונים בני אדם. הוא ראה אותי בן-אדם עם ראש על הכתפיים. לאט לאט אני עליתי. אחר כך הוא מכר את החברה, את ... של החברה. עזבתי את החברה, לא היה לי לאן ללכת. הלכתי ללשכת העבודה, קיבלתי ששה חודשים, נגמרו הששה חודשים.

ש: להירשם בלשכה כמובטל?

ת: נרשמתי. בטח. אני עבדתי שלוש שנים. אחר כך לא היה לי מה לעשות. מצאנו איזה אוטו, לבן שלי היה אוטו. עבדנו בסבלות, מובילים. מה לעשות? נשב בבית? מאיפה נאכל?

ש: עד היום אתה עוסק בזה?

ת: עובד בסבלות, מה אני אעשה?

ש: בשלב הזה שהיית עדיין במבשרת ציון, לך ולבנים שלך לא בא מישוה ממשרד העבודה או מאיזשהוא גורם אחר שהציע לכם קורסים לעשות בארץ?

ת: אף בן אדם לא בא אלי ולא הציע לי כלום. לא מהסוכנות ולא מלשכת העבודה ולא כלום. בכלל. אמרתי לך שאני עבדתי בגומי. הלכתי לראש הלשכה של בת-ים פה, אז, בזמן שעבדתי, הלכתי אליו ואני בוכה – אני רוצה מזון לאכול, תן לי עבודה חפשית. הוא היה בן-אדם דתי. אמר לבחור – תן לבן-אדם עבודה דחופה. הוא נתן לי באותו יום. הלכתי והתחלתי לעבוד, ברוך השם. עברנו משהו קשה פה בארץ.

ש: הילדים שלך שירתו במודיעין? ניצלו את העובדה שהם יודעים ערבית?

ת: לא.

ש: למה?

ת: לא.

ש: הם לא רצו?

ת: הילדים שלי לא הלכו למודיעין. הם הלכו לצבא סדיר.

ש: לסיכום, כשאתה משווה את החיים שלך למה שהיה לך לפני...

ת: אתה רוצה את האמת?

ש: רק את האמת.

ת: אני מצטער שעליתי לישראל.

ש: עד כדי כך?

ת: אם אתה רוצה את האמת, אני מצטער שעליתי לישראל. עכשיו אני אתן לך מספר טלפון של בן-אדם ערבי בסוריה. לא אחד, 20 בני אדם. קראו לי בסוריה חודור-זיבק. אצלצל אליו, אגיד לו שאני רוצה שישלח לי 10,000 דולר לכל מדינה חוץ מישראל, הוא ישלח לי לשם 20,000 דולר. לא כמו פה בישראל. אנשים רמאים כולם בישראל. תסלח לי על המילה הזאת, אולי זה לא בסדר [להגיד] את המילה הזאת על המדינה שלנו. אני לא מצטער שעליתי לישראל כי זאת ארץ הקודש. זאת מדינה מקודשת, רק האנשים זבל פה בישראל.

ש: איפה מצאת שהאנשים פה לא מתנהגים כפי שאתה היית רגיל שיתנהגו? במשרדי הממשלה? האנשים ברחוב? האנשים שאתה עובד איתם? מי לא היה בסדר?

ת: אדוני, תסלח לי על המילה הזו, יש אנשים. האצבעות שלך לא כולן אותו הדבר. יש ארוך, יש קצר, יש נמוך, לא כולם אותו הדבר. יש אנשים טובים. אתה יכול לספור אותם 1,2,3. הרעים יותר, מכסים על הכל. בדרכים יש לך אנשים רעים, במשרדים יש לך אנשים רעים, בעבודה יש לך אנשים רעים. אפילו אם אתה עובד, הם מנצלים אותך, חושבים שאתה חמור שלהם, אתה ערבי, אתה עבד שלהם. ואני בחיים שלי לא עבדתי פועל, תשים לב. בחיים שלי לא עבדתי פועל. רק בישראל עבדתי פועל. גדלתי במשפחה גדולה בסוריה והיתה עשירה המשפחה שלי. אחרי אבא שלי הייתי בעל הבית שם. לא הייתי פועל. אולי בשבילי זה קשה.

ש: אתה אומר שבסוריה הענין הזה עם הנחושת והכסף הלך יפה. היה לזה שוק.

ת: [הייתי] מלך, מלך. הייתי שולח לסעודיה, אבו-דאבי, דוביי, למצרים, לכוויית. לאיפה שאתה רוצה. לכל מדינות ערב הייתי שולח. ... היתה פתוחה ... לא יודע איך קוראים לזה. ופה הכל סגור. מה אתה

רוצה לשלוח מפה בארץ? חוץ מפירות ופרחים מה יש לך? אין להם פרחים בארצות הברית? חסר להם פרחים בצרפת? מה חסר להם?

ש: אלה שאלות ממש אחרונות. העובדה שעסקת שם במקצוע שהיה די רווחי, היה לו שוק, לא הציע לך אף אחד לפתוח פה תעשיית נחושת, אמנות נחושת?

ת: נשמה, רציני לפתוח את זה אבל לא היה לי כסף. אני אוהב לעבוד בזה. אתה יודע מה, לעבוד חודש, חודשיים, שלושה חודשים בשנה. שאני אארגן את עצמי. אין שום בעיה. ויש לי מה לעשות בארץ. ... לארצות הברית הייתי שולח מסוריה, ללונדון הייתי שולח, לכל מיני מקומות. רק פה אין לי כסף לעבוד.

ש: כן, אבל את הרעיון הזה להגיע למשל לאיזשהו משרד שמעודד תעסוקה או פתיחת עסק לעולים חדשים, אף פעם לא ביקשת, לא אמרו לך שיש אפשרות כזאת?

ת: מאיפה אני יכול לבקש? אתה יכול להגיד לי בבקשה מאיפה אני יכול לבקש? מי נותן כסף פה בארץ? מאיפה אני יכול לבקש? אם הסוכנות לא עזרה לי ולשכת העבודה לא עזרה לי, מאיפה אני יכול לבקש? מאנשים זרים בדרך? מהמשפחה שלי? מאיפה אני יכול לבקש כסף? אין. ואתה צריך הרבה כסף.

ש: ניסית?

ת: ניסיתי, עשיתי כמה צלחות, מגשים, משהו כזה. לא הלך לי. נתתי אותם מתנות. אם יש לי משהו לעבוד בצורה גדולה, אני יכול לנסוע לחוץ לארץ. אני יכול לעשות נברשות מנחושת. לעשות ספרי תורה מכסף, בית לספר תורה. יכול לעשות רימונים. אמרו לי שיש אשה שקוראים לה רותי, הבת של משה דיין, אחותו של משה דיין, לא יודע מי זאת. מהרצליה, מנתניה, חיפשתי אותה הרבה פעמים, לא מצאתי אותה.

ש: למה דוקא אותה?

ת: אמרו לי שהיא אשה שיודעת את העבודה הזאת, מבינה בענתיק. אני מבין גם טוב בענתיק, מה זה ענתיק, מה זה מתחת לאדמה, מה זה מעל לאדמה. הכסף ... בן כמה שנים, הנייר הזה בן כמה שנים. אני יכול להגיד לך בדיוק ...

ש: אתה מתמצא בעתיקות, אתה מתכוון.

ת: אני יודע טוב טוב. פה בארץ לא הולך הדבר הזה.

ש: זה לא הלך. לסיכום, מה אתה רצה לומר על החיים, על כל מה שעברת?

ת: החיים קשים פה בישראל. אני אמרתי לך ואני אומר לך עוד פעם. אם אתה רוצה את האמת, וכל האמת אני אומר, אני מצטער שעליתי, כי הייתי בעל בית, הייתי מלך. עם כל הילדים, עם בית, עם מכוניות. מה שאתה מבקש, היה לי. עכשיו אני עובד כמו בן-אדם, מה אני אגיד לך, זבל של בן-אדם. מה הבן אדם עובד סבל? עולה לקומה רביעית או חמישית עם סלון על הראש ועל הצוואר. מה זה? אני בן-אדם בגיל 52. זה חיים זה? מה אני אעשה שנה הבאה? לא אוכל לעבוד.

ש: אני מאחל לך כל טוב.

ת: תודה רבה.

ש: אני מאד מודה לך על הריאיון שנתת לי.

ת: תודה רבה, נשמה. שתהיה בריא בעזרת השם.

ש: גם אתה וכל המשפחה.

ת: תודה.

ש: הרבה תודה.